

KNJIŽEVNOSTI JUGOSLAVIJE NA ENGLESKOMU

A Comprehensive Bibliography of Yugoslav Literature in English 1593—1980, Slavica Publishers, 1984,
i *First Supplement to »A Comprehensive Bibliography of Yugoslav Literature in English« 1981—1985*, Slavica Publishers, 1988.

Ivo Vidan

Ukrast ćemo jednu stranu analogije iz nedavnog sportskog feljtona u *Danasu* i ustvrditi da širenje književnosti zavisi od bibliografija kao što vrijeme može zavistiti od meteorologa. Ipak, sasvim tačno to nije. Bibliografije registriraju ono što postoji, pa time smanjuju nepotpunost znanja, potvrđuju impresije, bistrine polupouzdanost sjećanja; dopuštaju zaključke koji djeluju na shvaćanje i razumijevanje kulturnih gibanja, pa možda i na odluku o pojedinim potezima neke kulturne politike. Zato je šteta da o-mašna publikacija, koju bi trebalo iskorištavati s maštom i idejama, ostane nepoznata, kao što to knjige o kojima će ovdje biti riječi, uglavnom jesu.

Profesori na američkim sveučilištima, Vasa D. Mihailovich i Mateja Matejic, godinama su sastavljali sveobuhvatnu bibliografiju jugoslavenskih književnosti na engleskom jeziku, od 1593. (kad je Thomas Lodge preveo četiri soneta Ludovika Paskvalića) do 1980. (prvo, nepotpuno izdanje izašlo je osam godina ranije, 1976, a obuhvaćalo građu od 1821—1975). Unitarni naslov na engleskom ne bi smio anticipirati presudbu o vrijednosti te publikacije. Uostalom, Mihailovičevo shvaćanje nacionalnih cjelina unutar južnoslavenskog kompleksa iskazano je u organizaciji prikazâ tekuće književne proizvodnje u Jugoslaviji, koje uređuje u časopisu *World Literature Today*, gdje se, unutar slavenske sekcije, pod skupnim naslovom »Jugoslavija« redovito nailazi posebno na hrvatski, makedonski, slovenski i srpski odjeljak. U današnjoj fazi proučavanja slične podjele u cjelokupnoj bibliografiji bile bi jedva moguće, a svakako vrlo neprecizne. Za mnoga imena pripadnost bi se mogla tek vrlo subjektivno odrediti, pa bi takva klasifikacija u brojnim slučajevima bila vrlo problematična.

Uz temeljni svezak *Bibliografije*, 1984, objavljen je već i *Prvi dodatak* (*First Supplement...*, 1988), koji je sastavio Mihailovich, a obuhvaća 1981—1985, dok će se daljnji svesci, predviđa sastavljač, tiskati svakih pet godina. Raspored građe u *Dodatku* isti je kao u temeljnoj knjizi. Tako prvi dio i *Bibliografije* i *Dodatka* čini popis prijevoda, kojih ima 2508 jedinica u *Bibliografiji*, te 1180 u *Dodatku* (ima tu i tekstova, koji su sastavljačima promakli dok su radili temeljni svezak; najstarija jedinica u ovom svesku je iz godine 1495, kaže *Predgovor*, ali ne navodi koja je to). Drugi dio čini *Kritika*. Tu ima četiri pododjela: jedinice u priručnicima; knjige i članci; recenzije; disertacije (ukupno 5255 plus 3127 jedinica). Treći dio, *Indeksi*, ima četiri odjeljka: engleski naslovi ili prvi redak prijevoda; izvorni naslovi odn. prvi redak izvornika; naslovi periodike; predmetni indeks.

Brojke, naravno, varaju. Naime, knjige koje sadrže brojne tekstove (npr. zbirke pjesama) registriraju se kao jedna jedinica, a jedna jedinica je i izoliran prijevod jedne pjesme ili priče ili čak odlomak u časopisu. Bitno je, međutim, da se svaki prevedeni tekst može naći u registru pod svojim brojem, odnosno pod više od jednog broja ako je objavljen češće nego jednom.

Iz priručnikâ su pojedinačno, ali pod zajedničkim brojem, navedene leksikografske jedinice (s naznakom autora, gdje je to moguće), a knjige i članci na engleskom jeziku o jugoslavenskim književnostima uključuju i znanstvene i kritičke članke jugoslavenskih autora o anglosaksonskim piscima i literaturama, »jer često odražavaju što jugoslavenski pisci misle o književnosti općenito«, kažu urednici. Posebno su nabrojene recenzije pojedinih knjiga jugoslavenskih autora prikazane na engleskom jeziku u publikacijama bilo stranima bilo jugoslavenskima koje za inozemnu javnost izdaju naša domaća društva književnika. Uopće, važno je da se publikacije objavljene u zemlji tretiraju zajedno s onima objavljenima u anglosaksonskom svijetu ili drugdje, pa onaj koji se želi obavijestiti koji su naši tekstovi, odnosno tekstovi o našoj književnoj problematici, dostupni stranom čitaocu, lako dobiva potpun pregled onoga što postoji (i gdje se može naći). Časopisi i skupna djela obilježeni su kadšto kraticom, a one, kao i puni naslovi publikacija, upućuju na mjesto i godinu, odnosno početnu godinu periodičnog izlaza. (Primjećujemo tu da se za *The Bridge* navodi da izlazi od god. 1966, a *Most* od god. 1979; radi se zapravo o identičnom zagrebačkom časopisu, koji je u jednom času promijenio format.) Uz svaku knjigu (na engleskom) nadovezuje se i popis recenzija, ako ih je bilo, bez obzira gdje su objavljene.

Svi ovi podaci o organizaciji *Bibliografije* ne daju, naravno, naslutiti bogatstvo i raznolikost obuhvaćenih tekstova. Tu su — u odjeljku *Kritika* — i znanstvena djela učenjaka (Biondija /Bjundovića/, Baglivija, Boškovića) objavljena na engleskom jeziku u

17. i 18. stoljeću, i recentni pregledi, rasprave, filološke bilješke u publikacijama jugoslavenskim i stranim, pisane u zemlji, iseljeništvu i među inozemnim slavistima. Da li je — zapazili smo npr. ovu pojedinost — našoj književnoj povijesti već poznato da je Srgjan Tucić u jednom engleskom zborniku god. 1916. objavio članak o Shakespeareu? Većina tekstova nastala je posljednjih četrdesetak godina, ali su i mnogo ranije, danas nepoznate i zaboravljene publikacije na engleskom (neke čak uređivane i tiskane u zemlji) donosile književnopovijesne tekstove relevantne već time što su se pojavili, a od kojih neke sigurno ne bismo smjeli ignorirati ni zbog onoga što kažu. To, uostalom, vrijedi i danas. O Krleži, na primjer, postoji nekoliko kraćih samostalnih radova na engleskom koji su u nas praktički nepoznati, a o Matošu čak dvije izvorne knjige!

U predmetnom indeksu imena — natuknice obuhvaćaju i vlastita djela tih pisaca i studije o njima, te recenzije (na engleskomu) monografija koje se njima bave. Na Krležu se, tako, ukupno odnose 43 plus (u dodatku) 32 jedinice, na nobelovca Andrića 51 plus 51. Križanića nalazimo 26 plus 4 puta, Karadžića 28 plus 13 puta. Da se nešto korisno zaključiti valjalo bi podrobnije razmotriti odnos prijevoda i studija, te datume i mjesta objavljivanja. Širi pojmovi, kao što su književnost, pjesništvo, folklor, teatar, podijeljene su u preciznije nacionalne i jezične podskupine, već prema opsegu područja kojim se prilog bavi, a ta preglednost od velike je pomoći u svakom istraživanju.

U svojoj ukupnosti, ipak, ta će građa često biti vrednija za populariziranje nacionalnih kultura izvan stručnog slavističkog područja, za predavanja, sastavljanje novih pregleda, priručnika, izbora, nego kao uporište za kontinuirano praćenje bilo kojeg literarnog fenomena. Pojedini autori vrlo su fragmentarno reprezentirani, a prijevodi katkad ne pretjerano pouzdani. Negativna strana bilance korisna je indikacija: O Matošu, rekli smo, postoje na engleskomu dvije knjige (jedna od njih imala je i tri recenzije); tu su zatim dvije studije u duljini većeg članka, jedna recenzija domaće knjige koja se bavi i Matošem, te dva sažetka u domaćem znanstvenom biltenu. A od Matoša samog: svega dvije pjesme i jedna pripovijest (objavljena u četiri razne publikacije). Neki noviji autori prolaze, istina bolje (Kušan, Slamnig, Šoljan...), ali ne više u *Dodatku* za 1981—1985. Pjesnici Mihalić i Slaviček, pak, dobili su u posljednjih desetak godina i po svezak svoje poezije na engleskom.

Bibliografija kao što je ova dopušta i to da količinu i izbor naslova smjestimo u potencijalan kontekst recepcije: tko je objavljivao, kada i gdje. Nakladnik naime determinira krug publike i razinu popularnosti — često u odlučujućoj mjeri. Na drugačiji način nego za pjesnike i prozaike, vrijedi to za kritiku i književ-

nopovijesnu proizvodnju. Podaci koje sada imamo skupljene upućuju nas na pročešljavanje nekih starih, često kratkovječnih časopisa, te do sasvim nedavna, općenito nedostupnih emigrantskih publikacija, npr. *Journal of Croatian Studies*, koji od god. 1960. izlazi u New Yorku. To međutim nije dosta. Registrirajući naslove i obrađenu tematiku uvijek se valja zapitati koliki je zapravo učinak svega toga objavljenog: tko je to čitao i čita. Trebalo bi da netko sustavnije istraži makar reakcije stranih slavista koji posjećuju naše ljetne seminare. Časopis *Most (The Bridge)* koji je u posljednje vrijeme dobio privlačniji i praktičniji format, te ozbiljniju, možda i previše akademsku, koncepciju, ili beogradski *Relations*, te slične publikacije u Sarajevu, Ljubljani, drugdje — kakve odjeke imaju? Od brojnih recenzija naših novih knjiga objavljenih u *Bridgeu/Mostu* i u inozemstvu, koliko je od tih sjenki preživjelo, od kojih je izrasla biljka?

I napokon, prevodioci. Bibliografija ih sve bilježi uz pojedine tekstove, ali njihove proizvode nigdje ne grupira. Tako nemamo izravan pregled ni količine, ni razine tekstova i kvalitete njihova angliziranja što je autori prijevoda proizvode. Oni, prenosnici, živi mostovi, ostaju anonimni makar su im imena zabilježena. Pojedini među njima entuzijasti ili tvrdoglavi eksperimentatori, pričat će nam — u susretima, na skupovima — o svojoj uzaludnoj borbi s nakladnicima ili, katkad, s kazališnim dramaturzima.

Ovo je, dakako, druga priča, ali ona izravno proizlazi iz razmišljanja o bibliografiji koja je pred nama. Taj skupljački posao i njegova znanstvena obrada bave se našim književnim identitetima, pa tako i profiliranjem u kontekstu svjetske kulture, odnosno u jednom, nama povijesno i geografski ne najbližem, ali danas i u budućnosti važnom jezičnom području u njoj. Valjalo bi sabrati i usporediti tu prisutnost s onom drugdje. Korisna i pregledna, bibliografija Mihailoviča i Matejica zadobit će svoju punu informativnu vrijednost kad od njezinih podataka stvorimo vlastite zaključke.